

Zwerfafvalbeleid 2021 - 2025

ZWERFAFVALBELEID IN ALPHEN AAN DEN RIJN 2021 - 2025

Inhoudsopgave

1. Samenvatting
2. Doel
3. Juridisch kader
4. Stand van zaken in Alphen aan den Rijn
5. Inzet 'Blauwe' instrumenten
6. Borging inzet 'groene' Instrumenten
 - a. Educatie
 - b. Gedragsbeïnvloeding
 - c. Stimuleren participatie
 - d. Communicatie
7. Kosten
8. Beleidsvoornemens

Bijlage 1 – Reinigingsplan (2 delen)

1. Samenvatting

Zwerfafval leidt tot aantasting van natuur en milieu, heeft een negatief effect op de beleving van de openbare ruimte en trekt afval aan. Tevens is het opruimen van zwerfafval een aanzienlijke en steeds terugkerende kostenpost voor elke gemeente. Zwerfafval is een van de meest gehoorde klachten in meldingsstatistieken van inwoners.

Hoewel landelijk wordt ingezet op een grotere producenten-verantwoordelijkheid (statiegeld op plastic flesjes en blik, verbod eenmalige plastics) hebben deze maatregelen onvoldoende effect op de dagelijkse zwerfafvalproblemen op straat. *)

Structurele inzet op de preventie van zwerfafval is daarmee een noodzakelijke en duurzame investering die de kosten voor reiniging en onderhoud kunnen doen afnemen.

Naast reinigings-, beheers- en monitoringskosten (de zogenaamde 'blauwe' instrumenten) zijn er instrumenten inzetbaar die de preventie van (zwerf)afval aantoonbaar bevorderen, te weten educatie, stimuleren participatie, gedragsbeïnvloeding en communicatie. Dit zijn de zogenaamde 'groene' instrumenten.

In de Gemeente Alphen aan den Rijn worden deze groene instrumenten sinds 2018 uitgevoerd via de tijdelijk inzet van een team van 3 parttime Schone Buurt Coaches (1,8 fte). De activiteiten worden bekostigd vanuit een Afvalfonds dat door de verpakkende industrie voor gemeenten is ingesteld. Alphen aan den Rijn ontvangt hieruit jaarlijks een bijdrage van € 127.000,-. Deze subsidie loopt nog tot en met 2022, hierna is het onzeker of en voor welk bedrag deze bijdrage wordt voortgezet.

De inzet van de groene instrumenten is nu dus grotendeels afhankelijk van deze subsidie. In het belang van een structureel schoner Alphen aan den Rijn zouden deze activiteiten moeten worden geborgd in de standaard werkwijze en zodoende een integraal onderdeel moeten vormen van de staande organisatie.

In dit document wordt een uitleg gegeven over de verschillende groene instrumenten en wat hiermee tot nu toe aan resultaten wordt bereikt. Tenslotte wordt aangegeven hoe deze resultaten te continueren en te borgen voor de toekomst. Er is nog niet eerder zwerfafvalbeleid geformuleerd in de gemeente Alphen aan den Rijn. Het zwerfafvalbeleid zal na vaststelling onderdeel worden van het grondstoffenbeleid 2020 – 2025.

Definitie Zwerfafval

“Zwerfafval is afval dat door mensen bewust of onbewust is weggegooid of achtergelaten op plaatsen die daar niet voor bestemd zijn of door indirect toedoen of nalatigheid van mensen op die plaatsen is terecht gekomen. Hieronder valt tevens het dumpen en bijplaatsen van afval bij containers op straat en in de natuur.” Onder zwerfafval vallen ook de stromen kauwgum, peuken en drijfafval in water.

*) Aandeel plastic flesjes en blikjes in zwerfafval ca. 30%.

2. Doel

Wij willen als gemeente bereiken dat het normaal wordt gevonden om de eigen omgeving schoon te houden, dat de reiniging zo efficiënt mogelijk wordt uitgevoerd en doeltreffende instrumenten worden ingezet tegen zo laag mogelijke kosten. Wij als gemeente hebben daar een rol in, maar óók bewoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties. Vandaar de slogan: 'Samen houden wij onze omgeving schoon'.

Naast de reguliere inzet van reactieve instrumenten zoals reiniging op straat en handhaving is het nu tijd om de beleidsmatige kaders te scheppen waarbinnen ook proactieve instrumenten kunnen worden ingezet om zwerfafval en bijgeplaatst afval tegen te gaan.

Het betreft dan de inzet van structurele positieve gedragsbeïnvloeding, participatie, educatie en communicatie. Uit wetenschappelijk onderzoek en door voortschrijdend inzicht blijken deze effectieve instrumenten noodzakelijk om het zwerfafvalprobleem en de daarmee samenhangende 'plastic soep' structureel te verminderen. In de meeste gemeenten in Nederland wordt inmiddels standaard gewerkt met deze instrumenten.

3. Juridisch kader

Zwerfafvalbeleid in Nederland

De Nederlandse overheid wil de hoeveelheid zwerfafval op straat en in het groen verminderen en richt zich daarom op 3 onderwerpen:

- gedragsverandering waardoor mensen minder op straat of in de natuur gooien;
- zorgen dat zwerfvuil effectiever opgeruimd wordt, en
- meer handhaven zodat mensen minder weggooien en meer opruimen.

In Nederland zijn gemeenten, Rijkswaterstaat en beheerders van natuurterreinen verantwoordelijk voor het beheer van de publieke ruimte. In het Landelijk afvalbeheerplan 3 (LAP3) is het afvalbeleid van de overheid voor de periode 2017 tot en met 2023 vastgelegd. Hierin staan de hoofddoelen van de landelijke zwerfafvalaanpak beschreven:

- Toename van de leefbaarheid.
- Voorkomen en reduceren van negatieve effecten op gezondheid van mens en natuur.
- Voorkomen en reduceren van verlies aan grondstoffen.
- Verminderen van maatschappelijke kosten.

Landelijke Aanpak Zwerfafval (LAZ)

Sinds 2016 werken Stichting Nederland Schoon, Rijkswaterstaat en de Koninklijke vereniging voor afval- en reinigingsmanagement (NVRD) als partners samen aan de Landelijke Aanpak Zwerfafval (LAZ). Doelstelling is dat 'schoon' de norm wordt en Nederland schoner wordt (beleefd). Hiertoe verbinden ze een ieder die belang heeft bij het voorkomen van zwerfafval: burgers, bedrijven, gemeenten, maatschappelijke organisaties en gebiedsbeheerders.

Speerpunten van de LAZ zijn:

- versterken van de motivatie die leidt tot schoon gedrag.
- totaalaanpak voor aandachtsgebieden die meer dan gemiddeld vervuild zijn.
- maatschappelijke verantwoordelijkheid van producenten van zwerfafvalgevoelige producten.
- versterken kennis.

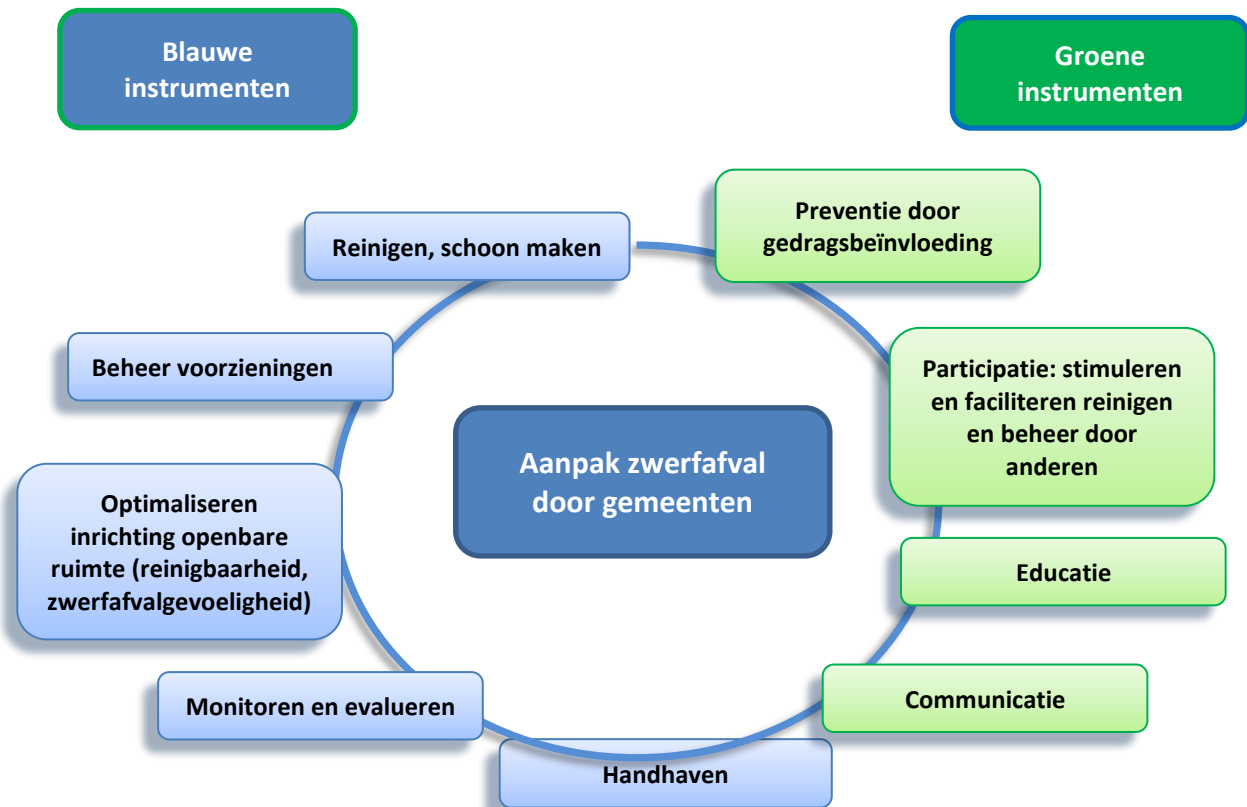
De activiteiten van het LAZ-programma focussen zich op publiekscampagnes, ondersteuning gemeenten en kennisdeling. De uitvoering van het LAZ-programma ligt in handen van Stichting Nederland Schoon¹

In Alphen aan den Rijn wordt intensief kennis gedeeld met Stichting Nederland Schoon en andere gemeenten. Een aantal innovatieve projecten die zijn ontwikkeld door de Schone Buurt Coaches is bijvoorbeeld als 'best practice' verspreid onder overige gemeenten.

¹ Zie hoofdstuk 6 - Kosten

Elke gemeente wordt geacht een eigen invulling te geven aan het beleid voor het schoonhouden van de openbare ruimte, waarbij gebruik kan worden gemaakt van een mix van beleidsinstrumenten (zie hoofdstuk 4).

Over het algemeen zet een gemeente de volgende instrumenten in:

Figuur 1 - instrumenten zwerfafvalbeleid

De instrumenten kunnen worden ingedeeld naar 'blauwe' en 'groene' instrumenten, c.q. reactieve, fysieke en proactieve, beïnvloedende instrumenten.

4. Stand van zaken Alphen aan den Rijn

Ondanks de ca. 1.920 prullenbakken in Alphen aan den Rijn is er nog veel zwerfafval te vinden. Het wordt vooral aangetroffen in winkelcentra, op plekken waar veel jongeren komen (Bethelkerk, Europapark) maar ook langs toegangswegen, het spoor en op bedrijventerreinen. Verder zijn er de zogenaamde 'snoeproutes', routes waarlangs kinderen naar en van school fietsen. Bij mooi weer is er meer zwerfafval te vinden rondom de recreatiegebieden in de gemeente. In de buitengebieden worden regelmatig gedumpte partijen afval aangetroffen.

Bij sommige (hoogbouw)locaties zoals in delen van de Edelstenenbuurt ontstaat zwerfafval als gevolg van bijgeplaatst afval naast containers. Bijgeplaatst afval wordt nadrukkelijk onder 'aanpak zwerfafval' gepositioneerd in Alphen aan den Rijn. Zodoende kan de aanpak van dit hardnekkige probleem worden geformaliseerd in nieuw zwerfafvalbeleid.

Ook vogels kunnen overlast veroorzaken door afval uit prullenbakken te pikken waarna het wegwaait. Vervuiling door sigarettenpeuken en kauwgom wordt veel aangetroffen in de omgeving van het station en in winkelgebieden.

Zwerfafval en dumpingen is dus een aanzienlijk probleem in delen van Alphen aan den Rijn. In 2020 zijn in totaal 7.912 meldingen gedaan over afvalcontainers, zwerfafval en dumpingen grofvuil en huisvuil. Dit waren er in 2019 5.887, dus een toename van bijna 35%. Dit is deels te verklaren door het veranderende aanbodgedrag in Coronatijd als gevolg van thuiswerken en internetwinkelen. De opmerkzaamheid in de woonomgeving is toegenomen, evenals de hoeveelheid afval, met name van papier en karton.

Van deze 7.912 meldingen betrof het 18% prullenbakken en zwerfafval en maar liefst 33% dumpingen/bijplaatsingen (grovuul, huisvuil, fietswrakken, zand, stenen, asbest). Tevens scoren in elke enquête zwerfafval en dumpingen hoog als irritatiepunt.

Binnen de Gemeente Alphen aan den Rijn houden verschillende disciplines zich in meer of mindere mate bezig met het onderwerp zwerfafval:

- U&S : team Schoon, team Groen, gebiedsbeheerders wijkteams
- Beleid : projectleider zwerfafval, schone buurt coaches, regisseur afval/grondstoffen
- BOR : afvalbeheerder en toezichthouder
- Handhaving : reinigings BOA
- Communicatie: adviseur Afval
- LEV : gebiedsadviseurs

5. Inzet 'blauwe' instrumenten

Reiniging, Beheer, Optimalisatie van de openbare ruimte, Meten en evalueren en Handhaving. Al deze instrumenten worden dagelijks door de vakmensen van de diverse afdelingen ingezet voor schone(re) wijken en buurten in Alphen aan den Rijn.

Reiniging en beheer

Hoewel er vooralsnog geen 'Schoon' beleid is vastgesteld werken wij in Alphen wel conform het zogenaamde Beheerkwaliteitsplan uit 2015. Dit Plan beoogt inzicht te geven in prestaties, kosten en risico's en is operationeel gericht.

Ten behoeve van een efficiënte en functionele uitvoering hebben wij in 2020 een Reinigingsplan op laten stellen door AnteaGroup dat als **bijlage 1** integraal onderdeel vormt van dit document. Dit rapport is een inventarisatie van de werkzaamheden in het werkveld reiniging en onkruidbeheersing in Alphen aan den Rijn. Het rapport geeft inzicht en advies over verbeterpunten voor de operationele uitvoering die middels productbladen kunnen worden opgevolgd.

Verbeterpunten/doorontwikkeling reiniging:

- Evaluatie capaciteitsplanning ten behoeve van reinigingsactiviteiten in het kader van Gebiedsgericht Werken.
- Integraal toezicht op werkzaamheden externe aannemers.
- Kwaliteitsmeting/uitvoeringsmetingen op reinigingstaken.
- Meer sturen op kwaliteit:
 - a. Ontwikkelen beleid.*
 - b. Programmeren en voorbereiden.*
 - c. Realiseren en onderhouden.*
 - d. Monitoren en analyseren.*
 - e. Evalueren en verbeteren.*

Inmiddels is het integraal toezicht en de kwaliteitsmeting op reinigingstaken gerealiseerd. De capaciteitsplanning wordt herzien bij de start van het Gebiedsgericht Werken. Met het vaststellen van dit beleid en procesafspraken binnen het team reiniging wordt invulling gegeven aan het sturen op kwaliteit.

Deze beleids- en beheerplannen vormen de leidraad voor het beheer en het onderhoud van de openbare ruimte. De Afvalstoffenverordening, en vanaf 2024 de Omgevingswet, vormen het kader waarbinnen deze uitvoering gestalte krijgt.

Handhaving

Handhaving op verkeerd aangeboden afval, dumping en zwerfafval wordt functioneel door één Reinigings BOA (1 fte.) uitgevoerd; deze handhaver is toegevoegd aan het team Schone Buurt Coaches. De overige BOA's hebben de controle van verkeerd aangeboden afval ook in hun takenpakket maar zijn hier niet specifiek op gericht.

Metten fysiek en beleving

In Alphen wordt vier maal per jaar een kwaliteitsmeting verricht aan de hand van de CROW beeldmeetlatten (zie bijlage 1 voor nadere toelichting). Op basis van de bevindingen wordt de operationele uitvoering van de taken waar nodig en mogelijk geoptimaliseerd. Verder is het streven om de resultaten uit de monitoring te ontsluiten en openbaar te publiceren.

Net zo belangrijk is de schoon *beleving* van gebruikers van de openbare inrichting, deze kan namelijk afwijken van de daadwerkelijke schoonheidsgraad. Door middel van enquêtes wordt ook de beleving jaarlijks gemeten. Ook deze informatie wordt verwerkt in zowel beleidsmatige keuzes als operationele uitvoering.

Hiermee zijn de fysieke aspecten van het beleid, de inzet van 'blauwe' instrumenten geborgd.

★ Limes Bubble Barrier ★

De Bubble Barrier is een buis die op de bodem van een watergang ligt. In die buis zitten gaatjes waar met een pomp luchtballen doorheen worden geblazen. Door de opwaartse beweging van de ballen, verplaatst afval in het water zich naar de oppervlakte. Zo'n bellenscherm staat diagonaal op de natuurlijke stroming van het water, zodat het afval naar de kant kan worden geleid. Zo is het afval makkelijk op te vissen.

Ook de gemeente Alphen aan den Rijn heeft samen met andere gemeenten in het stroomgebied van Rijnland een overeenkomst ondertekend met het Hoogheemraadschap en Stichting Coast Busters om toe te werken naar de plaatsing van een luchtbellenscherm (Limes Bubble Barrier) dat plastic afval wegvangt bij boezemgemaal Katwijk, zodat de zee minder vervuild raakt met plastics.

6. Inzet 'groene' instrumenten

Een schone buitenruimte is afhankelijk van meerdere factoren. Naast reinigingsmaatregelen en handhavingsinstrumenten zijn continue gedragsbeïnvloeding, participatiebevordering, afvalcommunicatie en educatie bewezen effectief bij de preventie van zwerfafval en overige vervuiling. Deze instrumenten worden inmiddels standaard ingezet door nagenoeg alle gemeenten.

Ook in Alphen aan den Rijn zetten wij al deze instrumenten in, echter deze zijn nog niet standaard geborgd in beleid. Het betreft:

- a) Afvaleducatie
- b) Stimuleren participatie
- c) Gedragsbeïnvloeding
- d) Afvalcommunicatie

Sinds januari 2018 zijn er Schone Buurt Coaches actief in de gemeente. Doel van dit tijdelijke team is om herkenbaar, zichtbaar en benaderbaar te zijn en zodoende schoon gedrag te bevorderen.

De 'groene' instrumenten wordt door hen gehanteerd om zwerfafval te verminderen of voorkomen. Tevens wordt dit team ingezet om de regels omtrent het scheiden van afval en grondstoffen breed bekend te maken onder Alphenaren. Het betreft hier een tijdelijke inzet van 3 x 0,6 fte. die is gekoppeld aan de duur van de Subsidie Zwerfafval (tot en met 2022, zie hoofdstuk 6 – Kosten).

Hieronder worden de 'groene' instrumenten kort omschreven:

a) Afvaleducatie

Lagere- en middelbare scholen

Scholen hadden al enkele jaren de mogelijkheid om (zwerf)afvallessen en rondleidingen op het Ecopark te bestellen. Hier werd echter niet structureel gebruik van gemaakt. Sinds educatie als instrument is toegevoegd aan het team Schone Buurt Coaches worden scholen proactief benaderd en uitgenodigd. Dit heeft tot een substantiële toename van de lessen geleid. Uitgangspunt is altijd dat de scholen door middel van de aangeboden lesmaterialen zelfstandig en structureel (zwerf)afvallessen kunnen opnemen in het reguliere onderwijsaanbod.

In eigen beheer zijn lespakketten ontwikkeld waarmee zowel door de coaches als door de docenten zelf les kan worden gegeven. Elke school ontvangt jaarlijks een nieuwsbrief met aanbod aan lessen en activiteiten, wordt uitgenodigd om mee te doen met opschoonacties in de omgeving. Er wordt regelmatig contact opgenomen en zo gestimuleerd afval en grondstoffen in lessen onder de aandacht te brengen.

Buitenschoolse opvang

Voor de talloze buitenschoolse opvanglocaties in Alphen is een speels en actief lespakket ontwikkeld, de *Afval Detectives*. Hierin leren kinderen vanaf ca. 4 jaar in 6 lessen wat (zwerf)afval is, waarom het slecht is voor het milieu en wat recycling is.

De lespakketten zijn zodanig opgezet dat de begeleid(st)ers de lessen zelfstandig kunnen geven na enige uitleg van de coaches. Vooral in wijken waar het moeilijk is om in contact te komen met inwoners (taalbarrières bv) is dit pakket een goede manier gebleken om de schoon boodschap over te brengen. Er is vanuit andere gemeenten veel interesse voor dit lespakket.

Nieuwe Nederlanders

Uit de bevindingen op straat en uit enquêtes werd geconstateerd dat het team migranten nog te weinig konden bereiken. Daarom zijn intern lespakketten ontwikkeld specifiek voor Nieuwe Nederlanders en statushouders en is aansluiting gezocht bij taalscholen in Alphen aan den Rijn.

Zowel op de taalinstututen als in buurtcentra nabij hotspotlocaties worden nu gastlessen gegeven. Inmiddels hebben zij in overleg met de Projectleider Veranderopgave Inburgering gekeken naar de mogelijkheden om deze activiteiten standaard in het Migrantenbeleid te integreren:

- In de opdracht voor het participatieverklaringstraject (Preventie) kan in de moedertaal van migranten een uitleg worden gegeven over duurzaamheid. Folders met plaatjes kunnen worden uitgereikt. Dit traject is voor alle migranten van buiten Europa verplicht dus het bereik is groot. Een excursie aan een maatschappelijke instelling is een verplicht onderdeel. We zouden kunnen gaan kijken bij de kringloopwinkel of milieustraat.
- In de opdracht voor maatschappelijke begeleiding statushouders (Preventie) kan in de eigen buurt worden gekeken hoe afval scheiden werkt en welke projecten er zijn op het gebied van duurzaamheid. Statushouders met een uitkering die verplicht moeten participeren zouden hieraan deel kunnen nemen als vrijwilliger.
- Taalscholen zijn al verplicht om de module kennis van de Nederlandse maatschappij aan te bieden. Schone buurtcoaches zijn in gesprek met de huidige aanbieder van theoretisch taalonderwijs om duurzaamheid op te nemen in het lesprogramma. Bij de nieuw te ontwikkelen praktijk taallessen kunnen we hier ook aandacht aan besteden door bijvoorbeeld een taalles te organiseren bij de milieustraat of kringloopwinkel.
- Ik kan de taalscholen vragen zelf afvalvrij te zijn en studenten erop te wijzen dat zij geen blikjes en plastic verpakkingen e.d. meebrengen naar de taalschool.

b) Stimuleren participatie

Als inwoners zich betrokken voelen bij hun buurt, blijft het schoner. Buren die zien dat andere bewoners zich inzetten om de straat schoon te houden hebben minder de neiging de openbare ruimte te vervuilen want de buitenruimte is niet meer anoniem. Door eigenaarschap wordt het 'onze' straat en die houden we met elkaar schoon. Het creëren en stimuleren van betrokkenheid bij het onderhoud van de buitenruimte is daarom een belangrijke opdracht voor elke gemeente.

In Alphen richten de Schone Buurt Coaches zich continu op het stimuleren en motiveren van inwoners om opschoonvrijwilliger te worden of een container te adopteren. Inmiddels is dit uitgegroeid tot een groep van ca. 400 enthousiaste en intrinsiek gemotiveerde mensen, en dat aantal stijgt nog steeds.

Bewonersparticipatie stimuleren zij door opschoonacties in wijken en buurten te initiëren en te faciliteren. Door het opbouwen van een 'community' van opschoonvrijwilligers wordt de betrokkenheid bij de openbare ruimte gestimuleerd. Hiervoor gebruiken zij alles soorten media, waaronder een eigen Facebook pagina en Instagram account. Door het actief oproepen en aanspreken van inwoners, het bieden van een platform aan vrijwilligers en het ondersteunen met materialen en middelen is een Community gecreëerd.

Ook wordt specifiek ingezoomd op het enthousiasmeren van jongeren in de gemeente. Via contacten op scholen, bij sportclubs en via jongerenwerkers worden jongeren uitgedaagd om mee te doen aan acties of de verantwoording te nemen voor het schoonhouden van 'hun' hangplek en buurt.

De coaches zoeken ook actief contact met in- en externe stakeholders zoals buurt- en woningbouwverenigingen en werken wijkgericht samen met gebiedsbeheerders en -adviseurs om zoveel mogelijk inwoners betrokken te krijgen bij de openbare ruimte.

De middelen die zij hiervoor inzetten zijn gesprekken op straat, buurtbezoeken, bewonersbrieven en enquêtes, oproepen voor acties op specifieke plekken en gerichte acties op die locaties waar veel meldingen en klachten zijn.

Tevens zijn er jaarlijks terugkerende evenementen, zoals in maart de **Alphen Schoonweek** en in september de **World Cleanup Day**: een grote schoonmaak van de hele gemeente. Hiervoor roepen zij via media en persoonlijk contact alle inwoners, kinderen en ondernemers op om mee te helpen aan de opschoonactiviteiten. Ook alle clubs en verenigingen krijgen jaarlijks een uitnodiging om mee te doen.

★ **Alphen Schittert** ★

Zo heet de club van ca. 70 jonge, enthousiaste vrijwilligers die zich sinds medio 2020 bekommert om het Europapark en omgeving. De groep breidt zich als een olievlek uit over heel de gemeente en heeft grote ambities richting bedrijven en andere buurten. De coaches hebben initiatiefnemers gezocht, en ondersteunen de club met advies, netwerken, materialen en publiciteit.

Gebiedsgericht werken

Per wijk houden zij regelmatig een opschoonactie waarbij zij aan hen bekende opschoonvrijwilligers vragen om ook burens uit te nodigen. Via meldingen en de wijkbeheerders zoomen zij in op locaties waar veel bijgeplaatst afval en zwerfafval is te vinden. De acties doen zij samen met meerdere disciplines zoals U&S, handhaving en gebiedsbeheer.

Dialogoog

Het blijft niet bij opschonen alleen. Via dialoog en enquêtes nodigen zij inwoners uit om mee te denken over grondstoffenbeleid, over het zwerfafvalprobleem en bijvoorbeeld over nieuwe containerstickers en borden. Op deze wijze besteden zij zoveel mogelijk aandacht aan de mening van de mensen die leven en werken in Alphen aan den Rijn.

De uitkomsten van deze enquêtes en peilingen vormen de leidraad voor nieuwe activiteiten en nieuw beleid. De bewonersparticipatie vindt plaats in samenwerking met diverse disciplines en in- en externe stakeholders.

c) Gedragsbeïnvloeding

Wij streven ernaar om zwerfafval slimmer aan te pakken en verantwoordelijkheden voor het schoonhouden van de openbare ruimte te delen. Resultaten bij langdurige inzet zijn dan onder andere een meer structurele aanpak van zwerfafval, meer betrokkenheid en samenwerking tussen verschillende partijen en verschuiving van 'schoon maken' naar 'schoon houden'.

Van onbewust onbekwaam naar bewust bekwaam

Door gedragsinterventies, het bieden van kennis en handelingsperspectief en belonen stimuleren de Schone Buurt Coaches inwoners en ondernemers om gewenst gedrag te vertonen in de gezamenlijke ruimte: 'schoon' is de norm.

Omgevingsinvloeden

Hoe schoon mensen zich gedragen, hangt in sterke mate af van omgevingsinvloeden. In het algemeen geldt: vuil trekt vuil aan. Hoe meer zwerfafval ergens ligt, hoe minder schoon mensen zich gedragen. Naast reinigingsmaatregelen en handhavingsinstrumenten, is gedragsbeïnvloeding bewezen effectief gebleken bij de preventie van zwerfafval:

- Positieve boodschappen als 'de meeste bewoners in deze straat houden hun buurt schoon' wijzen mensen op hun verantwoordelijkheid voor schoon. Dergelijke boodschappen zijn met name effectief als mensen betrokken zijn met de omgeving en voldoende tijd hebben om de boodschappen te verwerken.

- Nudges en primes spelen daarentegen meer in op onbewuste processen. Ze bevorderen schoongedrag, zonder dat mensen zich daartoe gedwongen voelen. Nudges, zoals voetstapjes in de richting van een prullenbak, maken het gewenste gedrag aantrekkelijker, makkelijker en logischer. Nudges worden ook wel omschreven als 'subtiele duwtjes in de gewenste richting'.

- Primes zijn prikkels in de omgeving die bepaalde associaties bij mensen oproepen. Glimmende objecten en natuurafbeeldingen associëren mensen onbewust met schoon en zijn daardoor effectief om het schoongedrag te bevorderen: men wordt automatisch geneigd om zich schoner te gedragen. Ook kleur speelt een belangrijke rol: gele prullenbakken zijn aantoonbaar veel effectiever dan grijze bakken.

Ook andere gedragsinterventies, zoals de gezamenlijke schoonmaakacties en publiciteit rondom schoon, kunnen een positieve associatie met schoonmaken stimuleren en zo de intrinsieke motivatie voor schoon bevorderen. Een intrinsieke motivatie voor schoon betekent dat iemand zich niet alleen schoon gedraagt omdat er een beloning tegenover staat, maar ook omdat hij of zij dit zelf prettig en belangrijk vindt. Dit draagt bij aan langdurig schoongedrag.

In Alphen werken wij op verschillende fronten aan de positieve beïnvloeding van het gedrag. Een aantal voorbeelden:

- De ontwikkeling van nieuwe containerstickers met minder tekst en meer plaatjes. Hiermee geven wij een handelingsperspectief en is het veel duidelijker wat er van de gebruiker wordt verwacht.
- Het ontwerpen van borden bij containerlocaties die visueel duidelijk maken welk gedrag gewenst is.
- Het laten adopteren van een container waarbij de adoptant met naam en foto op de container wordt afgebeeld, uiteraard na toestemming.
- Schoolkinderen containers creatief laten 'oppimpen' waardoor de anonieme container opeens een kunstwerk wordt dat je niet vies wil maken.

★ Containeradoptanten – pareltjes in de buurt ★

*Sinds begin december hebben de Schone Buurt Coaches het begrip Containeradoptanten geïntroduceerd: inwoners, bedrijven, clubs of scholen die één of meerdere containers of prullenbakken 'adopter' en ervoor zorgen dat deze goed functioneren. Ook houden zij de omgeving van de bakken schoon en netjes en helpen zodoende hun straat schoon te houden. Inmiddels zijn er **meer dan 80 containeradoptanten** in Alphen aan den Rijn.*

d) Afvalcommunicatie

Afvalcommunicatie is flankerend beleid voor (zwerf)afval- en grondstofbeleid en essentieel om alle voorgaande instrumenten effectief te laten zijn. Communicatie is ook een van de meest precare instrumenten: een verkeerde boodschap kan jaren van opgebouwde winst teniet doen. Legendarisch voorbeeld: 'al het GFT gaat toch in het restafval', een uitspraak van iemand die een afgekeurde vracht GFT richting de verbranding zag gaan en die al meer dan 20 jaar landelijk de ronde doet.

Voor het vakgebied Afval en Reiniging, waaronder zwerfafval, is een aantal communicatie uren beschikbaar. Het streven vanuit de vakgroep is om zodanige ondersteuning te realiseren dat langdurig effectief kan worden gecommuniceerd. Het blijven herhalen van de boodschap is één van de grootste succesfactoren bij gemeenten die hierop inzetten.

Ook is het streven om via de gemeentelijke website en social media beter vindbaar en zichtbaar te zijn en zodoende alle noodzakelijke instrumenten (educatie, gedragsbeïnvloeding, stimuleren participatie) onder de aandacht te krijgen. Het uitdragen van de Schoon boodschap gebeurt nu voornamelijk via bewonersbrieven, artikelen in (social) media, flyers en het aanspreken op straat of deur aan deur.

De Schone Buurt Coaches hebben een eigen Facebook- en Instagrampagina waarmee zoveel mogelijk proactief wordt gecommuniceerd. Tevens bieden deze media een platform waarop vrijwilligers elkaar treffen en informatie uitwisselen.

Facebook: <https://www.facebook.com/SchoneBuurtCoaches/>

Instagram: <https://www.instagram.com/schonebuurtcoachesaadr/>

7. Kosten

In 2012 is de Raamovereenkomst Verpakkingen 2013–2022 gesloten tussen het Ministerie van Infrastructuur en Milieu, VNG en het verpakkende bedrijfsleven. Deze overeenkomst geeft invulling aan de inspanningen die gemeenten, het verpakkende bedrijfsleven en het Rijk plegen om de milieudruk van verpakkingen te verlagen, ieder vanuit hun eigen verantwoordelijkheid.

Het vormde de basis voor de oprichting van het Afvalfonds Verpakkingen en de hieronder vallende organisaties die zich bezighouden met recycling (Nedvang), opbouw en delen van kennis (Kennisinstituut Duurzaam Verpakken – KIDV) en zwerfafval (Stichting Nederland Schoon).

In de Raamovereenkomst werd afgesproken dat het bedrijfsleven haar jaarlijkse bijdrage voor de aanpak van zwerfafval zou verhogen van 11 naar 20 miljoen. Dit geld, de Zwerfafvalvergoeding, wordt tien jaar lang in de periode 2013–2022 door producenten van verpakkingen via het Afvalfonds aan gemeenten beschikbaar gesteld.

Deze 20 miljoen is slechts een fractie van de totale kosten die gemeenten kwijt zijn aan het opruimen van zwerfafval. Berekeningen van KplusV (2015) ramen een kostenpost van circa 250 miljoen euro voor zwerfafvalverwijdering en preventie. Hiervan wordt 77% door gemeenten gedragen.

De gemeente Alphen aan den Rijn ontvangt jaarlijks een bijdrage van € 127.000,00 via het Afvalfonds. Deze bijdrage is vastgesteld tot en met 2022; daarna is nog onbekend of en welke bijdrage gemeenten tegemoet kunnen zien.

De kosten van de inzet van de groene instrumenten in Alphen aan den Rijn, inclusief inzet van de Schone Buurt Coaches bedragen nu op jaarbasis ca. € 200.000,-. Dit kan tot en met 2022 worden gedekt uit de subsidiebijdrage en in het verleden opgebouwde reserve. Na 2022 is er vooralsnog geen dekking voor deze werkzaamheden.

8. Beleidsvoornemens

Afvaleducatie

Afvaleducatie zoals wij nu in de gemeente uitvoeren is effectief en efficiënt:

- nagenoeg alle Alphense jongeren tussen 4 en 18 jaar komen een of meerdere malen in contact met het educatieaanbod vanuit de gemeente.
- Het educatieaanbod is toegespitst op de Alphense situatie, inclusief gebruik van het Ecopark en het Circulair Ambachtscentrum
- BSO's, basis- en middelbare scholen benaderen wij regulier proactief.
- Door intensief relatiebeheer vestigen wij de aandacht blijvend op het onderwerp.

De werkwijze is daarom de gehanteerde methode als volgt vast te leggen als standaard zwerfafvalbeleid:

- Elke lagere en middelbare school en elke buitenschoolse opvang in de gemeente Alphen aan den Rijn benaderen wij minimaal 2 maal per jaar proactief door een Schone Buurt Coach en stimuleren wij om gebruik te maken van het educatieve (zwerfafval)aanbod vanuit de gemeente.
- Elk kind heeft minimaal 1x een rondleiding gehad op Ecopark de Limes aan het einde van de middelbare school carrière.
- Van elke taalschool verwachten wij dat zij binnen de verplichte module Kennis van de Nederlandse maatschappij aandacht besteden aan de omgang met afval en grondstoffen. Dit kan door gebruik te maken het aangeboden lesmateriaal dan wel door gastlessen vanuit de gemeente.
- Elke school wordt lesmateriaal ter hand gesteld waarmee zij de mogelijkheid hebben om (zwerf)afvaleducatie structureel op te nemen in het lesaanbod.

Stimuleren participatie

Er is veel tijd geïnvesteerd in het opbouwen van een community van opschoonvrijwilligers in Alphen. Inmiddels zijn al ca. 400 inwoners actief en structureel betrokken bij het schoonhouden van hun leefruimte. Er ontstaat een sneeuwbaaleffect want 'zien opschonen doet opschonen'. Samen een schone wijk bijhouden stimuleert een saamhorigheids- en veiligheidsgevoel. Tevens is er een financieel en duurzaam voordeel voor de gemeente want daar waar vrijwilligers de buurt bijhouden hoeft minder inspanning te worden geleverd door de reinigingsdienst.

De werkwijze is daarom de gehanteerde methode als volgt vast te leggen als standaard zwerfafvalbeleid:

Wij vinden het belangrijk om alle mensen die in Alphen aan den Rijn wonen en werken actief te betrekken bij het gebruik en het onderhoud van de openbare ruimte. Wij stimuleren die betrokkenheid door vrijwilligers op alle mogelijke manieren te ondersteunen, zowel door de beschikbaarheid van materialen en middelen als door te fungeren als aanjager, platform en toejuicher.

Gedragbeïnvloeding

Gedragbeïnvloeding blijkt een bewezen krachtig instrument te zijn om ons als mens schoon gedrag te laten vertonen voor de rest van ons leven. Dit instrument vergt echter ook continue aandacht en een lange adem. In Alphen aan den Rijn is daar een goede start mee gemaakt maar zou dit instrument meer en vaker kunnen worden ingezet.

De werkwijze is daarom om gedragbeïnvloeding als volgt vast te leggen als standaard zwerfafvalbeleid:

In Alphen aan den Rijn zetten wij het stimuleren en positief beïnvloeden van gedrag door voorbeelden, handelingsperspectief en signalen structureel in als instrument bij de aanpak van (zwerf)afvalproblemen en dit instrument borgen wij standaard in het zwerfafvalbeleid.

Afvalcommunicatie

Communicatie rondom zwerfafval is een continue en intensief proces. In Alphen aan den Rijn zou met de structurele inzet van extra menskracht en middelen meer en beter gebruik kunnen worden gemaakt van dit krachtige instrument.

De werkwijze is daarom om afvalcommunicatie als volgt vast te leggen als standaard onderdeel van het zwerfafvalbeleid:

In onze gemeente zien wij Afvalcommunicatie als een onmisbaar instrument om de doelstelling Schoon Alphen te behalen en stellen wij structureel voldoende menskracht en middelen beschikbaar voor dit onderwerp. Wij onderzoeken de mogelijkheden om hiervoor ook de gemeentelijke website in te zetten als instrument.

Voor een succesvol zwerfafvalbeleid is het van belang om zowel de proactieve als de reactieve instrumenten complementair in te zetten. De 'blauwe' instrumenten zijn geborgd in beleid. Door vaststelling van het zwerfafvalbeleid worden de 'groene' instrumenten ook geborgd als reguliere instrumenten die dienen te worden ingezet in de aanpak van zwerfafval. Voorgesteld wordt om na 2022 tevens de hiervoor benodigde financiële middelen ter beschikking te stellen.

Bijlage 1 – Reinigingsplan en productbladen